

De systematiek van huisnummering in de periode 1811-2011

Inhoud

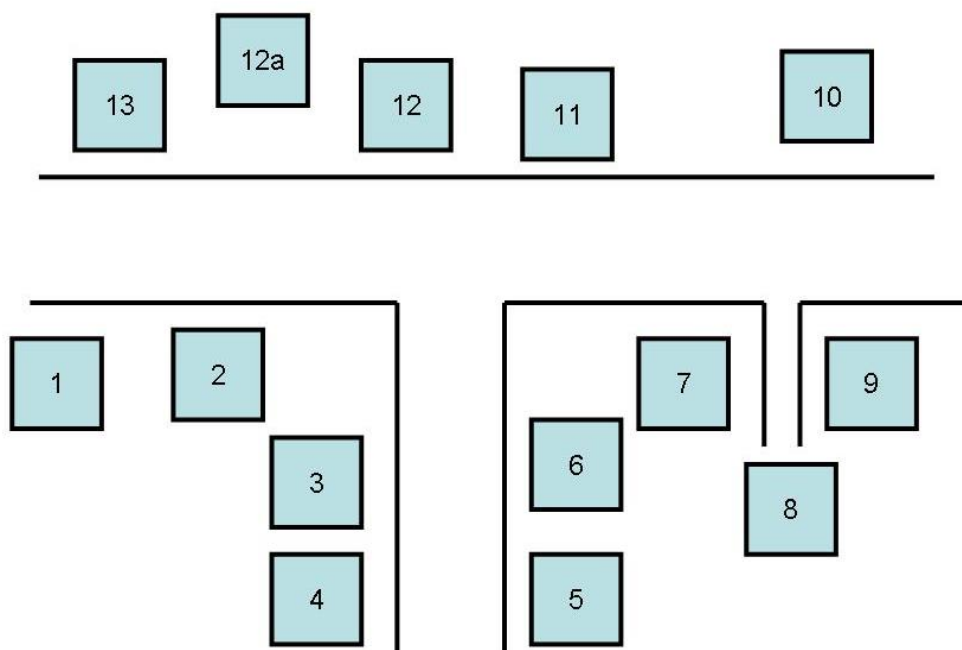
De systematiek van de huisnummering.....	2
De betekenis van huisnummers.....	3
Vier perioden in de opzet van de huisnummering in Haren.....	3
Periode 1 (1811 tot 1880).....	7
Periode 2 (1880 tot 1921).....	9
Periode 3 (1921-1930).....	13
Periode 4 (vanaf 1930).....	14
Bijlagen	15

De systematiek van de huisnummering

De huisnummering is in Nederland ingevoerd in de Franse tijd. Dit in samenhang met de invoering van registraties als de burgerlijke stand en het kadaster. In alle gemeenten in Nederland werd een systeem gehanteerd per wijk (soms ook wel kwartier genoemd). Met een wijk bedoelen we een gedeelte van de gemeente. Binnen zo'n wijk of een gedeelte daarvan (afdeling) hanteerde men een doorlopende nummering. Men begon op een bepaald punt en nummerde zo langs de straat verder. Kwam er een zijstraat dan nam men die mee in de nummering om uiteindelijk weer op de eerste straat terug te komen en daar de nummering te vervolgen. Onderstaand is dit schematisch weergegeven. Kwam er een nieuw huis tussen, dan kreeg dit huis een nummer met een toevoeging (in het schema 12a). Belangrijke waarneming is, dat men huizen nummerde en niet de afzonderlijke woningen binnen een huis. Het kon dus zo maar gebeuren, dat in één huis met één huisnummer drie afzonderlijke gezinnen woonden.

In de tweede helft van de 19e eeuw ontstond de gewoonte – dit gebeurde vaak bij een volkstelling – om tussengevoegde nummers op te schonen en weer een doorlopende nummering in te voeren. In het voorbeeld werd dan huis 12a vernummerd tot 13 en huis 13 tot huis 14. Een dergelijke volkstelling vond iedere 10 jaar plaats. Zo bepaalden de 'voorschriften tot regeling van de werkzaamheden der gemeentebesturen ten opzichte van de negende algemeene tienjaarlijksche volkstelling' (per 1 januari 1910) ten aanzien van de huisnummering het volgende: "Daarom is een volledige nummering van alle gebouwen in elke gemeente noodig. De gemeentebesturen moeten daarom tijdig nagaan wat daaraan mocht ontbreken, de huisnummering op orde brengen en voorts zorg dragen voor de onverwijldde nummering van nieuw gestichte of in aanbouw zijnde huizen".

Per wijk hanteerde men een letter. Deze letter werd voor een huisnummer geplaatst, dus bv B3 of C12a, etc.

De betekenis van huisnummers

Mijn indruk is dat de huisnummers in de gehele 19^e eeuw voor de burgers niet veel betekenis hadden. Men wist zo ook wel waar iemand woonde of men gebruikte daar andere aanduidingen voor dan het huisnummer. De systematiek van de huisnummering nodigde ook niet uit om op basis van de nummering huizen op te zoeken. De huisnummering was vooral een administratief gebeuren. De overheid had de nummers nodig voor de belastingheffing en de bevolkingsadministratie en in het verlengde daarvan de dienstplicht. Gevolg hiervan was dat de gemeente vrij soepel kon overgaan tot vernummering. De bevolking merkte hier weinig van. Zoals boven gemeld vonden vernummeringen vaak plaats voorafgaand aan een volkstelling.

Het begin van de huisnummering in Haren

In eerdere versies van deze bronbewerking ben ik er steeds van uit gegaan, dat de huisnummering is ingevoerd na de vorming van de gemeenten in 1811. Dat is niet juist. De basis van de huisnummering is de 'Ordonnantie op het middel van het Klein Zegel binnen de Bataafsche Republiek', vastgesteld op 28 november 1805. Eenvoudig gezegd regelde deze ordonnantie, dat op allerlei officiële stukken een zegel moest worden geplakt. Zo'n zegel moest van de overheid worden gekocht en zo incasseerde de overheid belastingopbrengsten. Zo moesten er ook zegels worden geplakt op alle akten van transport van vaste goederen, uitgiften in erfpacht of beklemming van vaste goederen, etc. De waarde van de zegels die geplakt moesten worden hing af van de omvang van de transactie. Als er bijvoorbeeld een woning werd verkocht voor f. 1.000,- moest er voor f.30,- aan zegels worden geplakt. Maar hoe kon je dat als overheid controleren, als je geen registratie had van de eigenaren en gebruikers van vaste goederen. Je had dan nooit

duidelijkheid of er een overdracht had plaats gevonden. Er moest dus een goede registratie komen. Eigenlijk werd daarmee een voorschot genomen op het ruim 20 jaar later ingevoerde kadaster. Nu werd in eerste instantie volstaan met de registers of quohieren van vaste goederen. Art. 59 van de ordonnantie bepaalde, dat diegenen, die het beheer hadden over de

registers of kohieren van de vaste goederen, moesten zorg dragen, dat deze in orde werden gebracht en dat de vaste goederen ten name moesten worden gesteld van de huidige eigenaar.

Bij veel regelingen in de Franse tijd werd de uitvoering van de landelijke wetgeving door de lagere bestuurlijke niveaus niet altijd enthousiast opgepakt. Dat zal ook wel met de uitvoering van het bepaalde in artikel 59 van de Ordonnantie op het middel van het Klein Zegel het geval geweest zijn. Bijna een jaar later op 3 oktober 1806 schrijft de Minister van Financiën van Zijne Majesteit den Koning van Holland de departementale besturen aan om uitvoering te geven aan het bepaalde in artikel 59 en er voor te zorgen dat hieraan alsnog binnen drie maanden, na dato van zijn aanschrijving stiptelijk wordt voldaan. Zo ook het departementaal bestuur van Groningen. Het departementaal bestuur bespreekt de brief van de minister in zijn vergadering op 20 oktober 1806 als agendapunt 18¹. De Gedeputeerden geven in die vergadering aan hoe naar hun mening aan de aanschrijving van de minister gevolg kan worden gegeven. “Waar over zijnde gedelibereerd heeft het departementale bestuur zich met de ideeën van de Gedeputeerde conformerende dezelve met dezen verzocht en geautoriseerd om dienovereenkomstig de nodige publicatie te concipiëren”. In de vergadering van het departementaal bestuur van 27 oktober 1806 presenteren de Gedeputeerden hun concepten bij agendapunt 21.² Tot de concepten behoort “een publicatie betreffende het formeren op quohier van alle vaste goederen in dit departement op namen van de tegenwoordige bezitter, met overlegging tevens van de modellen van derzelver inrichting welke aan de respectieve schatbeurders en gelastigden tot het opmaken van die registers of quohieren met eene missive ten geleide zouden dienen te worden verzonden”. Het voorstel van de Gedeputeerden wordt overgenomen en zij worden zelf belast met de verdere uitvoering. De Gedeputeerden schrijven daarop de lokale schatbeurders (= inners van de belastingen) en andere gelastigden aan om de kohieren en registers op te stellen. Lokale besturen, die een dergelijke opdracht zouden kunnen uitvoeren, zijn er op dat moment nog niet.

Eind 1806 zijn dus in onze provincie de lijsten met huisnummers per kerspel vastgesteld. Van de kerspelen gelegen in het gebied Hunsingo zijn deze registers met vaste goederen³ bewaard gebleven. De opbouw van deze registers is als volgt (voorbeeld uit kerspel Adorp):

- “11. Een behuisinge getekent nr 12, waaronder gebruikt en verbonden zijn plm. 10 grazen land. Als eigenaar diakonie van Noortlaaren. Als meijer Jan Pieters.
20. Eene behuisinge getekent nr 24, waaronder gebruikt en verbonden zijn plm. 39,5 grazen land. Als eigenaren en gebruikers de Wed. O. Hoenderken en de Wed. Tale Hamming te Noordlaaren⁴.”

Niet geheel toevallig heb ik twee Harense voorbeelden gekozen. We zien dus, dat in de registers van de vaste goederen een schat aan informatie staat: het huisnummer, de eigenaar, het bij het huis behorende land (behuisde land) en de vaste gebruiker (beklemde meijer of pachter). Een losse huurder behoefde niet vermeld te worden. Daarom zullen de Wed. O. Hoenderken en de Wed. Tale Hamming te Noordlaaren behalve als eigenaren ook als gebruikers zijn vermeld, terwijl zij in Noordlaaren (en Glimmen) woonden. Ook van de zogenaamde onbehuisde landen zijn registers opgesteld.

¹ Groninger Archieven, toegang 3, inventarisnummer 238

² Groninger Archieven, toegang 3, inventarisnummer 238

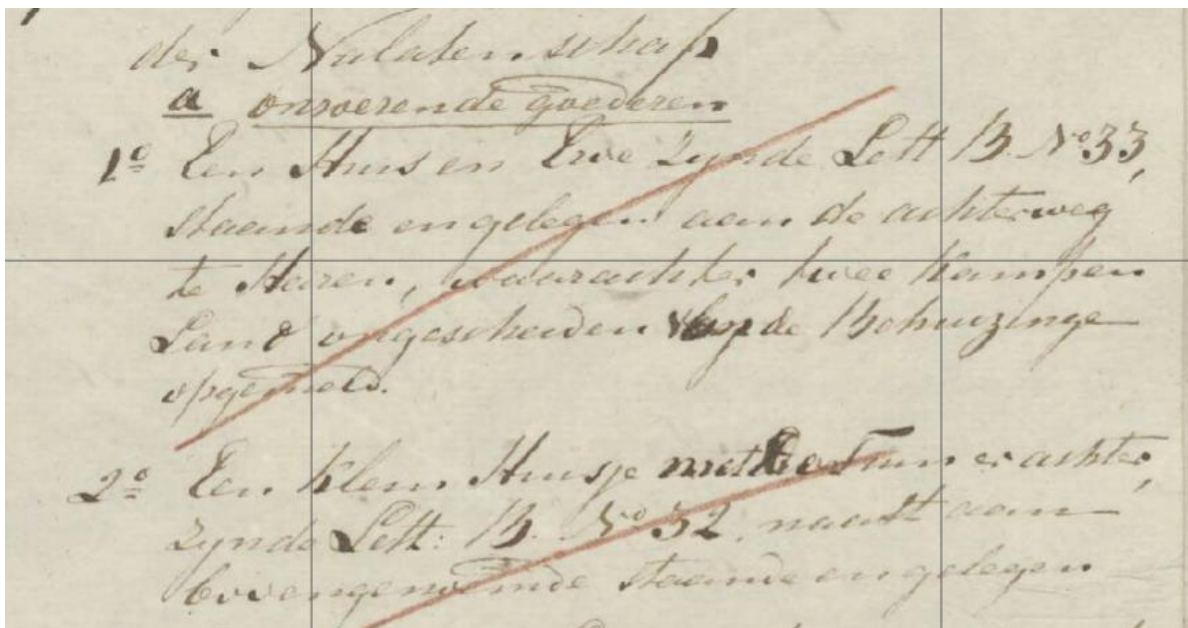
³ Groninger Archieven, toegang 3, inventarisnummers 437 tm 442

⁴ De weduwe O. Hoenderken is Grietje Hamming en de weduwe Tale Hamming is haar schoonzuster Lutgerdien Hidding. Het ligt dus voor de hand, dat zij dit bezit verkregen hebben via hun (schoon)ouders Lucas Hamming en Jantien Cluiving.

Helaas moeten veel gemeenten in de provincie deze prachtige informatie bij de huisnummering ontberen. De registers van de in die gemeenten gelegen kerspelen zijn zoek geraakt. We mogen er namelijk van uit gaan, dat ze er wel zijn geweest.

Een vroege vermelding van huisnummers in Haren trof ik aan in de in de aangifte voor de successiebelasting van de op 25 september 1807 luitenant-kolonel Rudolph Rummerink. De nalatenschap van Rudolph Rummerink omvat zeer veel percelen en woningen in Haren, Onnen en Helpman. Bij de woningen huisnummers worden vermeld, die aansluiten bij de later gehanteerde huisnummering. De in de boedelbeschrijvingen opgenomen behuizingen zijn:

- de boerenplaats B33 aan de Achterweg te Haren (zie onderstaande afbeelding)
- een klein huisje B32 aan de Achterweg te Haren (zie onderstaande afbeelding)
- een huis A35 te Haren, mandelig met schulte J. Rummerink, ieder voor de helft
- een behuizing met erf A2 te Helpman

- een behuizing met erf A7 te Helpman
- een huisje B15 te Helpman, gelegen achter Helpman de Kooy genoemd.

Dat er in Haren daadwerkelijk huisnummers zijn ingevoerd, blijkt ook uit de volgende vermelding. Eppe Roelfs, de roderoede (= veldwachter) te Haren heeft van de drost te Hoogezand opdracht gekregen om op de huizen te Haren en Helpman letters en nummers te schilderen. Hij rapporteert op 8 mei 1809, dat hij dit met de verver Martinus van Oosten, wonende te Haren, conform de instructie heeft gedaan⁵

Vier perioden in de opzet van de huisnummering in Haren

Bij de huisnummering in de gemeente Haren zijn vier verschillende perioden te onderscheiden:

1. de periode vanaf 1807 tot 1880. Deze periode kenmerkt zich door een opzet in drie

⁵ (Groninger Archieven, toegang 730, inventarisnummer 2097).

dorpen (wijken) met daaronder afdelingen. De dorpen zijn:

- het dorp Haren met de gehuchten Onnen, Hemmen en Dilgt, den Hoornschendijk en Essen. Binnen dit dorp 6 afdelingen A tm F.
- het dorp Helpman, met een gedeelte van het onder de gemeente Haren behorende Euvelgunne, de Molenstreek en den Hoorn. Binnen dit dorp 4 afdelingen A tm D.
- het dorp Noordlaren, het gehucht Glimmen en de Pol. Binnen dit dorp 3 afdelingen A tm C.

Binnen de gemeente is het dus van belang eerst na te gaan in welk dorp een huis ligt, want er zijn in de gemeente 3 afdelingen A, B en C en 2 afdelingen D. Deze huisnummering blijkt uit de hieronder aangehaalde verordening uit 1855.

2. de periode vanaf 1880 tot 1921. In deze periode is de afzonderlijke indeling per dorp afgeschaft. De gemeente wordt als één geheel gezien. Er worden nu unieke letters voor de wijken gebruikt:

- A Haren
- B Haren
- C Onnen en Waterhuizen
- D Hemmen en Dilgt
- E Hoornschendijk
- F Essen
- G Helpman
- H Helpman
- I Euvelgunne en Gideon
- K Den Hoorn
- L Noordlaren
- M Noordlaren
- N Glimmen

Deze vernumming is ingevoerd bij de op 12 juli 1879 vastgestelde Verordening van Politie. Deze vernumming heeft plaats gevonden vooruitlopend op de zesde algemene volkstelling per 1 januari 1880. De vernumming is ook terug te zien in de Wijkindeling der gemeente Haren, zoals deze is vastgesteld door de gemeenteraad op 4 september 1889 vooruitlopend op de zevende algemene volkstelling op 1 januari 1890. De registers van huisnummering van 1 november 1907 en van 1918 zijn gebaseerd op deze indeling

3. De periode vanaf 1921 tot 1930 voor Haren, tot 1940 (?) voor Glimmen en tot 1957 voor Onnen en Noordlaren. Bij verordening van 29 oktober 1920 werd de wijkindeling per 1 januari 1921 ingrijpend gewijzigd. De nieuwe letters voor de wijkindeling sluiten niet meer aan op de letters in de periode voor 1921. Het is dus van groot belang te weten uit welke periode een gebruikt huisnummer komt: vóór of na 1 januari 1921. Er kwamen per 4 november 1920 8 nieuwe wijken A tm H met een indeling die aansloot op de kadastrale indeling, overigens zonder gelijkstelling van sectie- en wijkletter. De nieuwe indeling had niet meer betrekking op de oude wijk Helpman met Euvelgunne, Gideon en Den Hoorn. Dit deel van de gemeente was per 1 januari 1915 overgegaan naar de gemeente Groningen (een klein deel zelf al eerder in 1884). Deze indeling wordt gebruikt in de oudste adresboeken van de gemeente Haren (1927, 1929).
4. De periode na 15 mei 1930. Per deze datum is voor het dorp Haren de nu nog gebruikelijke huisnummering per straat ingevoerd. Voor Glimmen gebeurde dat ca 1940 (er zijn geen stukken terug te vinden in het archief) en voor Onnen en Noordlaren in

1957. Voor het gehucht Essen is nooit een nummering per straat ingevoerd. Hier is eigenlijk het oude systeem van de nummering per afdeling (gehucht) blijven bestaan. De adresboeken van Haren vanaf 1930 (1932 e.v.) zijn gebaseerd op deze indeling.

Periode 1 (1811 tot 1880)

Zoals boven vermeld is de huisnummering in het laatste kwartaal van 1806 als ‘register van vaste goederen’ ingevoerd per kerspel. Eind 1811 worden huisnummers vermeld in de geboorte- en overlijdensakten. De eerste vermelding is de geboorteakte van Johannes Baving dd 7 december 1811 (Johannes werd geboren op 27 november 1811). Vermeld wordt dat de geboorte plaats vond ten huize van Roelf Bavinck te Haren A 35.

De opzet van de huisnummering is gebaseerd op drie dorpen (wijken) met een verdere indeling in afdelingen. De wijkindeling is in feite nog steeds een weerspiegeling van de kerspeling: Haren, Noordlaren en Helpen. Waarbij Helpen dan weliswaar geen apart kerspel was (het behoorde kerkelijk tot de stad Groningen), maar toch ook niet bij Haren of Noordlaren hoorde.

Tot 1830 zien we slechts huisnummers bij incidentele vermeldingen als geboorte en overlijden. De eerste volledige overzichten waarin de huisnummering wordt gebruikt zijn het ‘Register van Bevolking der Gemeente Haren, opgemaakt tusschen den 16^e november 1829 en den 1^e januari 1830’ en het ‘Register van Bevolking der Gemeente Haren, opgemaakt op den 1^e januari 1830’ (zie bronbewerking 14). Bij de jaarlijkse overzichten hoofdelijke omslag worden ook pas in 1830 voor het eerst huisnummers vermeld.

In 1806 heeft men alle huizen in de gemeente doorlopend genummerd. Later tussengevoegde huizen kregen de toevoeging van een letter. Voor de bouwhistorie van de gemeente is dit van belang. De huizen met de ‘gewone’ nummers bestonden al in 1806, de huizen met lettertoevoegingen (12A, 12 B, etc) zijn van na 1806. Voorts nummerde men in 1806 waarschijnlijk slechts de huizen. Men hield er geen rekening mee, dat in één huis soms meerdere woningen aanwezig waren. Al die woningen vielen onder hetzelfde huisnummer. In de bevolkingsregisters 1830, 1840 en 1850 is de toepassing van dit systeem duidelijk herkenbaar (in mijn geautomatiseerde bestanden heb ik de afzonderlijke woningen herkenbaar gemaakt door de toevoeging van een extra cijfer ‘-1, -2, etc’).

Een bijzonder intermezzo is nog de ‘Staat van de nummers der gebouwen in de gemeente van Haren 1821’. Deze staat bevat een doorlopende nummering van alle woningen per dorp. De lijst bestaat uit 5 kolommen: oud nummer, nieuw nummer, eventuele opmerking en verponding in guldens en centen. De uitwerking voor het dorp Haren is als bijlage bijgevoegd. De laatste twee kolommen zijn in dit overzicht niet verwerkt. Deze nummering wordt in de periode na 1821 enige keren vermeld als “nieuwe nummering”. Ook in notariële akten komt deze nummering wel voor. De nummering zal zijn ingevoerd ten behoeve van de belastingheffing. De nummering is verder niet gebruikt. Bij het opstellen van het bevolkingsregister 1830 wordt weer de traditionele nummering met letters en nummers gebruikt.

In 1850 begint het tot dan toe gevolgde systeem in zijn voegen te kraken. De invoering van het bevolkingsregister stelt ook hogere eisen aan de kwaliteit van de registratie. Burgemeester Willem de Sitter stelt dit op 21 januari 1850 aan de orde in de gemeenteraad: “Door den heer burgemeester wordt aan de vergadering te kennen gegeven, dat de plaatselijke nummering der huizen binnen deze gemeente veel te wenschen over laat, veroorzaakt door den in de laatste

jaren plaats gehad hebbende aanbouw van onderscheidene huizen, die genummerd worden in de orde van het naast voorgaand huis met bijvoeging van zoveel letters a, b, c, enz. als er huizen of nummers tusschen gebouwd zijn en zulks overeenkomstig eene missive van den heer Gouverneur dezer provincie van 27 juli 1821, door welke indeeling eene onregelmatige orde in nummering is ontstaan, vooral met betrekking tot die huizen, welke meer afgelegen van andere zijn gebouwd. En dat het dus van belang moet worden geacht, dat er een nieuwe verbeterde nummering der huizen geschiede voor en aleeer het door de gemeente aan te leggen Bevolkingsregister worde opgemaakt. Waarop door de vergadering werd besloten, om met behoud der bestaande wijken in de gemeente, eene nieuwe nummering der huizen te doen plaats hebben, tot zoveel nummers in iedere wijk afzonderlijk als er thans huizen of gebouwen in dezelve aanwezig zijn”.

Het lijkt er op, dat de uitvoering van het besluit van 21 januari 1850 even heeft geduurd, want pas op 26 november 1855 stelt de gemeenteraad de ‘Verordening op de verdeling der gemeente in wijken, de nummering der gebouwen en het opmaken der staten van bevolking en harer huizing in de gemeente Haren’ vast (in gemeentearchief opgenomen als nummer 927). De indeling was op grond van artikel 2 van de verordening als volgt (citaat verordening):

1. De eerste wijk bevat het dorp Haren met de gehuchten Onnen, Hemmen en Dilgt, den Hoornschendijk en Essen, verdeeld in zes afdeelingen onderscheiden door de letters A, B, C, D, E en F.
 - A De afdeeling A begint met het huis bekend bij het kadaster onder sectie K nr 485, thans bewoond door de Wed. J. Meinders; loopt verder zuidwaarts bijlangs de westzijde der straat tot het huis op het perceel sectie K nr 455 thans bewoond door Wedw. R. ter Borgh, van daar aan de overkant van de straat noordwaarts, bevat de huizen aan de zuidkant der Kerkstraat en neemt de behuizingen in gelegen aan de weg van Haren naar Onnen, aldaar eindigende met de behuizing op perceel sectie K nr 1019, waarop het werkhuis, voorts omvat deze wijk alle behuizingen op de Middelhorst en springt van hier naar de landhuiskundige school op perceel sectie K nr 1376, van waar ze zuidwaarts loopt naar Harenermolen en eindigt met de behuizing op perceel sectie K nr 813 bewoond door Weduwe J.F. Eisses.
 - B De afdeeling B neemt eenen aanvang met de behuizing op perceel sectie K nr 489, bewoond door R. Groenendal, aan de westzijde der straat, loopt verder noordwaarts tot de behuizing op perceel sectie K nr 1320, bewoond door L.F. Bruggers, van daar aan de overzijde van de straat in zuidelijke rigting, omvat de kerk en de kosterij met de behuizingen aan de noordzijde der Kerkstraat en de Wittesteeg, neemt de behuizingen in aan de Kromme Elleboog, op de Oosterweg en in de Kerklaan en eindigt aldaar met de behuizing op perceel sectie K nr 258 door E. van Dalen bewoond.
 - C De afdeeling C omvat het gehucht Onnen met de buurt Waterhuizen. Deze afdeeling begint met de behuizing op perceel sectie K nr 1503, bewoond door T. Tol, loopt verder in en zuidelijke rigting door Onnen, neemt voorts de behuizingen op onder de sectie G nummers 701, 710 en 860 en eindigt met de behuizingen op Waterhuizen.
 - D De afdeeling D bevat de woningen van de buurtschappen Hemmen en Dilgt, neemt eenen aanvang met de behuizing op perceel sectie K nr 1374, bewoond door E. van Hemmen en eindigt met de behuizing op perceel sectie K nr 1512 bewoond door W.D. Meinema.
 - E De afdeeling E bevat de behuizingen aan den Hoornschendijk, begint met de behuizing op het perceel sectie I nr 269, bewoond door L. Alles en loopt in zuidelijke rigting tot

aan de behuizing op perceel sectie I nr 727, bewoond door H. Hillebrands en verder in westelijke rigting tot de behuizing op perceel sectie I nr 726, bewoond door H. Bierling, alwaar zij eindigt.

- F De afdeeling F neemt de behuizing in onder Essen behorende. Deze afdeeling neemt eenen aanvang met de behuizing op perceel sectie C nr 52 bewoond door H. Hemmes en loopt ten einde met de behuizing op perceel sectie K nr 1412 bewoond door J. van Hemmen.
2. De tweede wijk omvat het dorp Helpman, met een gedeelte van het onder de gemeente Haren behorende Euvelgunne, de Molenstreek en den Hoorn, en is verdeeld in vier afdeelingen, onderscheiden door de letters A, B, C en D.
- A De afdeling A neemt eenen aanvang met de behuizing op perceel A nr 161, bewoond door de Wed. Steenwijk aan de oostzijde der straat en loopt van daar in eenen zuidelijke rigting, neemt de behuizingen op aan de westzijde der straat en eindigt met het huis op perceel sectie A nr 114, bewoond door M. Bonsema.
- B De afdeeling B bevat de behuizingen achter Helpman gelegen, begint met de behuizing op perceel sectie A nr 226 bewoond door A. Mannes en eindigt met de behuizing op perceel sectie A nr 258 bewoond door L. Poelma.
- C De afdeeling C neemt de behuizingen in op de Molenstreek en te Euvelgunne, neemt eenen aanvang met de behuizing op het perceel sectie B nr 124 bewoond door P.J. Bakema, omvat alle behuizingen op de Euvelgunne en loopt dan verder over de Molenstreek, alwaar deze afdeeling met de behuizing op perceel sectie A nr 395, de kamer van H. van Bruggen eindigt.
- D De afdeeling D bevat de behuizingen van de buurt den Hoorn, alwaar ze begint aan de grensscheiding tusschen Groningen en Haren met de behuizing op perceel sectie I nr 2, bewoond door H. Nijdam en eindigt met de woning op perceel sectie A nr 244, weg van H. Vorenkamp.
3. De derde wijk bevat het dorp Noordlaren, het gehucht Glimmen en de Pol, verdeeld in drie afdeelingen, wordende onderscheiden door de letters A, B en C.
- A De afdeeling A bevat de noordelijke helft van het dorp Noordlaren, met de Pol, begint met de behuizing op perceel sectie F. nr 543, bewoond door H. Mekkes en eindigt met de woning op perceel sectie E nr 992, bewoond door A. Homan.
- B De afdeeling B omvat de zuidelijke helft van het dorp Noordlaren, neemt eenen aanvang met de behuizing op perceel sectie F nr 587, bewoond door R. Klinkhamer en eindigt met de behuizing op perceel sectie E nr 1035 de kerk.
- C De afdeeling C bevat de behuizingen tot het gehucht Glimmen behorende, neemt eenen aanvang bij de behuizing op het perceel sectie H nr 192, bewoond door B. Eisses en eindigt met de behuizing op perceel sectie H nr 302 bewoond door W. de Sitter.

Binnen de gemeente is het dus van belang eerst na te gaan in welke wijk een huis ligt, want er zijn in de gemeente 3 afdelingen A, B en C en 2 afdelingen D.

Periode 2 (1880 tot 1921)

In 1879 stelt de gemeenteraad de 'Algemeene Verordening van Politie' vast. Na opmerkingen van Gedeputeerde Staten wordt een herziene versie vastgesteld op 12 juli 1879. Hoofdstuk 1 van deze verordening heeft betrekking op de 'Verdeeling der gemeente in wijken en de nummering der huizen'. De tekst van dit hoofdstuk is als bijlage 1 toegevoegd bij dit

document. Deze tekst is ontleend aan een gedrukte versie van de Algemeene Verordening van Politie, zoals deze door de gemeenteraad is vastgesteld op 20 mei 1880. De tekst van hoofdstuk 1 is echter identiek aan de in 1879 vastgestelde versie.

Op basis van de Algemeene Verordening van Politie wordt de belettering van afdeling per dorp (wijk) vervangen door een unieke belettering van elke afdeling binnen de gemeente (A tm N; zonder J). De indeling van de afdelingen en de nummering binnen de afdelingen is gelijk aan die in de vorige periode. Op basis van de verordening is de volgende transponeringstabel opgesteld:

Dorp en gehucht	Wijkaanduiding van 1811 tot 1880	Wijkaanduiding van 1880 tot 1921
Haren	A	A
Haren	B	B
Haren, Onnen	C	C
Haren, Hemmen en Dilgt	D	D
Haren, Hoornschedijk	E	E
Haren, Essen	F	F
Helpman	A	G
Helpman	B	H
Helpman, Euvelgunne	C	I
Helpman, Den Hoorn	D	K
Noordlaren	A	L
Noordlaren	B	M
Noordlaren, Glimmen	C	N

In 1889 maken Gedeputeerde Staten opmerkingen over de opname van de regels voor de wijkindeling en de nummering der huizen in de Algemeene Verordening van Politie “omdat geene strafbepaling is van kracht”. De gemeenteraad besluit daarop op 4 september 1889 een afzonderlijke verordening op de verdeling van de gemeente in wijken vast te stellen. In het gemeentearchief is deze verordening niet terug te vinden. Wel is gevonden een document getiteld “Wijkverdeling der gemeente Haren, zoals deze is geregeld in de verordening vastgesteld door den Raad der gemeente in zijne vergadering van den 4 september 1889”. Dit document is als bijlage bijgevoegd. De opzet van de huisnummering in dit document is conform de boven aangegeven opzet met een wijkindeling A tm N. In het document zijn ook de benoemde wijkmeesters en plaatsvervangend wijkmeesters vermeld voor de periode 1906 tm 1921. Omdat de wijken G tm K per 1 januari 1915 niet meer bij de gemeente Haren behoorden, zijn deze wijken in het document doorgestreept.

Uit deze periode heb ik gegevens gevonden van de 8^e algemene volkstelling per 1 januari 1900. Ook de registers van huisnummering 1907 en 1918 passen in deze periode.

Van de 8^e volkstelling per 1 januari 1900 zijn een aantal tellijsten bewaard gebleven. Van deze tellijsten zijn de volgende bijzonderheden te vermelden:

A Haren

- De nummering loopt van nr 1 tm 133.
- De volgende nummers ontbreken: 6, 7, 8, 10, 11, 67,
- Er zijn de volgende tussengevoegde nummers: 41a, 41b, 41c, 87a, 91a, 93a, 103a, 119a.

- Bij een aantal percelen worden bijzonderheden vermeld (bv omdat het perceel geen woning is):
 - 38 Ledig woonhuis
 - 41b Boterfabriek
 - 63 Ledig woonhuis
 - 92 Lijkenhuis
 - 102 Ledig woonhuis
 - 104 Ledig woonhuis
 - 121 Ziekenhuis
 - Tijdelijk aanwezig schip Johanna tussen 122 en 123
 - 124 Watermolen
 - 133 Timmermanswerkplaats
- Totaal vermeldt de telling 40 bewoonde huizen binnen de kom en 85 daarbuiten; 1 onbewoond huis in de kom en 3 daarbuiten; 2 andere gebouwen in de kom en 3 daarbuiten. Er is 1 tijdelijk aanwezig bewoond schip. Er is aanvullend nog 1 armhuis.

B Haren

- Geen tellijst in archief
- Totaal vermeldt de telling 70 huizen binnen de bebouwde kom en 27 daarbuiten; 1 onbewoond huis in de kom; 6 andere gebouwen in de kom en 1 daarbuiten.

C Onnen en Waterhuizen

- Geen tellijst in archief
- Totaal vermeldt de telling voor Onnen 0 bewoonde huizen binnen de kom en 114 daarbuiten; 2 onbewoonde huizen buiten de kom; 3 andere gebouwen buiten de kom.
- Totaal vermeldt de telling voor Waterhuizen 0 bewoonde huizen binnen de kom en 3 daarbuiten; 2 onbewoonde huizen buiten de kom; 3 andere gebouwen buiten de kom. Er zijn 2 bewoonde schepen.

D Hemmen

- De nummering loopt van nr 1 tm 31 en van nr 45 tm 67
- Nummer 3 ontbreekt en nummer 46 is vervallen
- Bij een aantal percelen worden bijzonderheden vermeld (bv omdat het perceel geen woning is):
 - 4 In aanbouw
 - 19 Leegstaand woonhuis
- Totaal vermeldt de telling 33 bewoonde woonhuizen binnen de kom en 17 daarbuiten; 1 onbewoond woonhuis binnen de kom en 1 onbewoond woonhuis binnen de kom.

Dilgt

- De nummering loopt van nr 32 tm 44.
- Totaal vermeldt de telling 13 bewoonde woonhuizen buiten de kom.

E Hoornschedijk

- De nummering loopt van nr 1 tm 41
- Bij een aantal percelen worden bijzonderheden vermeld (bv omdat het perceel geen woning is):
 - 1 Leegstaand woonhuis
 - 9 Leegstaand woonhuis
 - 11 Leegstaand woonhuis
 - 31 Leegstaand woonhuis
- Totaal vermeldt de telling 37 bewoonde woningen buiten de kom en 4 onbewoonde

- woningen buiten de kom.
- F Essen
- De nummering loopt van nr 1 tm 23.
 - Bij een aantal percelen worden bijzonderheden vermeld (bv omdat het perceel geen woning is):
 - 3 Watermolen
 - 17 Leegstaand woonhuis
 - 19 Leegstaand woonhuis
 - Totaal vermeldt de telling 20 bewoonde woningen buiten de kom, 2 onbewoonde woningen buiten de kom en 1 ander gebouw buiten de kom.
- G Helpman
- Geen tellijst in archief
 - Totaal vermeldt de telling 182 bewoonde huizen binnen de kom en 14 daarbuiten; 5 onbewoonde huizen in de kom en 3 daar buiten; 5 andere gebouwen in de kom.
- H Helpman
- Geen tellijst in archief
 - Totaal vermeldt de telling 0 bewoonde huizen binnen de kom en 35 daarbuiten; 1 onbewoond huis buiten de kom.
- I Euvelgunne en Gideon
- Geen tellijst in archief
 - Totaal vermeldt de telling voor Euvelgunne 4 bewoonde huizen buiten de kom; 1 onbewoond huis buiten de kom; 1 ander gebouw buiten de kom.
 - Totaal vermeldt de telling voor Gideon 27 bewoonde huizen buiten de kom; 20 tijdelijk aanwezige bewoonde schepen buiten de kom en 1 tijdelijk aanwezig bewoonde woonwagen buiten de kom.
- K Den Hoorn
- Geen tellijst in archief
 - Totaal vermeldt de telling 24 bewoonde huizen buiten de kom; 3 onbewoonde huizen buiten de kom; 3 bewoonde woonschepen buiten de kom en 4 andere gebouwen buiten de kom.
- L Noordlaren
- De nummering loopt van nr 1 tm 87
 - Er zijn de volgende tussengevoegde nummers: 11a, 21a en 35a.
 - Bij een aantal percelen worden bijzonderheden vermeld (bv omdat het perceel geen woning is):
 - 26 Leegstaand woonhuis
 - 71 Watermolen
 - 73 Watermolen
 - 75 Kerk
 - 76 School
 - 85 Brandspuithuisje
 - 86 Zuivelfabriek
 - Totaal vermeldt de telling 20 bewoonde woonhuizen binnen de kom en 61 daar buiten; 1 onbewoond woonhuis buiten de kom; 4 andere gebouwen binnen de kom en 2 andere gebouwen buiten de kom. Aanvullend is er nog 1 armhuis.
- M Noordlaren
- De nummering loopt van nr 1 tm 56
 - Nummer 28 is vervallen.
 - Bij een aantal percelen worden bijzonderheden vermeld (bv omdat het perceel geen woning is):

- 2 Molen
- 3 Lijkenhuisje
- 14 Leegstaand woonhuis
- 18 Chichoreifabriek
- 38 Leegstaand woonhuis
- 51 Leerkamer
- 52 Leegstaand woonhuis
- Totaal vermeldt de telling 37 bewoonde woonhuizen binnen de kom en 11 daar buiten; 2 onbewoonde woonhuizen binnen de kom en 1 buiten de kom; 4 andere gebouwen binnen de kom.

N Glimmen

- Geen tellijst in archief
- Totaal vermeldt de telling 97 bewoonde huizen buiten de kom; 2 onbewoonde huizen buiten de kom; 7 andere gebouwen buiten de kom. Aanvullend is er 1 armhuis.

Totaal zijn er in 1900 in de gemeente 382 bewoonde woningen binnen de kom; 589 bewoonde woningen buiten de kom, 10 leegstaande woningen binnen de kom en 22 leegstaande woningen buiten de kom; 1 woning in aanbouw; 3 woonschepen waarvan de bewoners inwoner van de gemeente zijn; 21 andere gebouwen dan woningen binnen de kom en 22 andere gebouwen buiten de kom; 23 tijdelijke aanwezige woonschepen; 1 tijdelijk aanwezige woonwagen; 3 armhuizen.

In 1907 en in 1918 zijn registers van huisnummering gemaakt. In deze registers worden alle woningen vermeld met de hoofdbewoner (of in incidentele gevallen de bestemming, zoals wachthuisje, zuivelfabriek, werkplaats). In de oorspronkelijke lijst van 1907 werden al diverse nummers gehanteerd met toevoegingen. Men gebruikte de lijst echter niet als momentopname, men bracht er ook mutaties in aan. Kwam er een nieuwe hoofdbewoner dan werd de oude bewoner doorgestreept en de nieuwe bewoner op dezelfde regel er achter vermeld. Kwam er een nieuw huis bij, dan werd dit er tussen de regels bij geschreven of als dat niet meer lukte op een leeg plekje elders op de pagina. Een op deze wijze bijgehouden lijst blijft niet lang overzichtelijk. In 1918 heeft men daarom een nieuw register ingevoerd. In dit register werd een nieuwe doorlopende nummering aangehouden. Voor dit doel werden in de lijst van 1907 voor de oorspronkelijke huisnummers de nieuwe doorlopende nummers geplaatst. Per 1 januari 1915 werd een groot deel van Haren (het dorp Helpen met aangrenzende gebieden ter oost- en westzijde) overgedragen aan de gemeente Groningen. In het register van huisnummering van 1918 komen de in dit deel gelegen percelen dan ook niet meer voor. De wijken G, H, I. en gedeeltelijk K zijn door de herindeling vervallen.

Periode 3 (1921-1930)

De opzet van de wijkindeling werd per 1 januari 1921 ingrijpend gewijzigd. Er werd toen gekozen voor nieuwe wijkaanduidingen, waarbij aansluiting werd gezocht bij de kadastrale indeling van de gemeente. De oude wijkindeling van 4 september 1889 werd ingetrokken. De nieuwe wijken kregen de letteraanduidingen A tm H. Op deze wijze werden bijvoorbeeld gedeelten van de oude wijk E vernummerd tot C, terwijl huizen in wijk C na 1920 E-nummers kregen. Het is dus voor het werken met wijkaanduidingen van groot belang om te weten of de aanduiding van voor 1 januari 1921 is of van daarna. Voor het transponeren van de oude nummering naar de nieuwe nummering werd in de lijst van huisnummering van 1918 voor elk oud nummer een nieuwe aanduiding met wijkletter en huisnummer geplaatst.

De ‘Verordening houdende verdeling der gemeente in wijken’, die door de gemeenteraad op 20 oktober 1920 werd vastgesteld, kent slechts drie artikelen. De tekst van de verordening luidt als volgt:

Artikel 1

De gemeente is verdeeld in acht wijken, aangeduid door de letters A tm H.

Artikel 2

Wijk A omvat de kadastrale sectie K

Wijk B omvat de kadastrale sectie C

Wijk C omvat de kadastrale sectie I

Wijk D omvat de kadastrale sectie D

Wijk E omvat de kadastrale sectie G

Wijk F omvat de kadastrale sectie H

Wijk G omvat de kadastrale sectie E

Wijk H omvat de kadastrale sectie F

Artikel 3

Deze verordening treedt in werking op 1 januari 1921.

Er is geen register aanwezig waarin de per 1 januari 1921 ingevoerde nieuwe nummering is verwerkt. Wel verschijnen er na 1921 adresboeken. Deze adresboeken worden verzorgd door particuliere uitgevers met medewerking van de gemeente. Het zijn dus geen officiële gemeentelijke stukken. In deze serie is het adresboek van 1929 het eerste mij bekende adresboek, waarin niet alleen de namen van de inwoners in alfabetische volgorde staan vermeld met het bijbehorend adres, maar waarin ook per straat, dorp of buurtschap de bewoners worden vermeld op basis van de per 1 januari 1921 ingevoerde nummering. We zien hier dus deels een combinatie van straatnaam en wijk/huisnummer. Dit is de eerste opstap naar een nummering per straat. De wijk/huisnummer combinatie in het adresboek 1929 is kloppend met de transponeringstabel, die in het register van huisnummering 1918 voor de oorspronkelijke huisnummers werd geplaatst. Oudere adresboeken geven slechts een overzicht van de nummers per straat/streek. Een voorbeeld van de ‘plaatselijke benaming van de onderdelen van de gemeente Haren’ uit een adresboek van begin jaren 20 van de 20e eeuw is bijgevoegd als bijlage 2.

Periode 4 (vanaf 1930)

Op 15 mei 1930 stelt het college van burgemeester en wethouders voor om het oude systeem van huisnummering te verlaten en tenminste voor het dorp Haren te kiezen voor een nummering per straat. De reden hiervoor is, dat het oude systeem door de sterke groei van het aantal adressen in met name het dorp onbeheersbaar is geworden. In hun voorstel van 15 mei 1930 aan de gemeenteraad illustreren burgemeester en wethouders deze ontwikkeling met de volgende tabel.

Wijk	Kad. Sectie	Percelen 1 januari 1921	Toename percelen tot 1 januari 1930
A Haren	K	598	451
B Haren, Essen	C	58	65
C Hoornsche Dijk, Paterswolde en Eelderwolde	I	74	41
D Waterhuizen	D	6	-

E	Onnen	G	135	31
F	Glimmen	H	158	38
G	Noordlaren	E	105	7
H	Noordlaren	F	55	3

Het tot nu toe gehanteerde systeem is volgens burgemeester en wethouders ook niet logisch. “Nu behoren zeer ver van elkaar gelegen percelen tot eenzelfde wijk, terwijl anderzijds vlak bij elkaar gelegen perceelen tot een andere wijk behoren, of, voorzoover ze tot eenzelfde wijk behoren, sterk uiteenlopende nummers dragen”. De invoering van de straatgewijze huisnummering zal volgens het college leiden tot een logischer nummering en zal het bovendien veel gemakkelijker maken nieuwe nummers toe te voegen of alvast nummers te reserveren voor nieuwbouw.

Voor Onnen, Glimmen en Noordlaren werd een systeem van nummering per straat in 1930 (nog) niet nodig geoordeeld. Wel werd voor deze dorpen de oude nummering met de wijk/huisnummer combinatie vervangen door een doorlopende nummering per dorp.

Ik heb nog geen lijst aangetroffen, waarin voor het dorp Haren de oude nummering van voor 1930 is omgezet naar de nieuwe nummering per straat. Het eerste overzicht, waarin de nieuwe nummering is verwerkt, is het adresboek 1932. Aan de hand van dit adresboek is met enig gokwerk de omzetting te reconstrueren aan de hand van de bewoners van de huizen. Als in het adresboek van 1929 een persoon voorkomt in een straat met een wijk/huisnummer en deze persoon in het adresboek 1932 voorkomt in dezelfde straat met een nieuw huisnummer, mogen we er van uit gaan, dat we hier met hetzelfde perceel van doen hebben.

Na 1930 zijn uiteraard nog vele nieuwe straten met bijbehorende adressen toegevoegd. De publicatie van Dr. F.C.J. Ketelaar, *Driften, stegen, lanen. Straatnamen in Haren*, Harener Historische Reeks nr 7 (1990) met aanvulling (2005) geeft hiervan een goed beeld. Een overzicht van alle vernummeringen van huisnummers na 1930 is opgenomen in bronbewerking 18 ‘Vernummeringen huisnummers na 1930’.

Bijlagen

De volgende stukken zijn als bijlage in pdf-formaat bijgevoegd:

- Hoofdstuk 1 van de Verordening van Politie 20 mei 1880
- Overzicht Wijkverdeling overeenkomstig verordening 4 september 1889
- Overzicht plaatselijke benamingen 1925
- Staat van de nummers der gebouwen in de gemeente van Haren 1821.